

**“AZƏRBAYCANDA NEFT SƏNAYESİ” –
BİBLİOQRAFİYASININ TƏHLİLİ**

Açar sözlər: *Azərbaycanda neft sənayesi, neftə dair bibliografiya, neft və bibliografik informasiya, neft və bibliografik təlabat, neftə dair tövsiyyə bibliografyası.*

Ключевые слова: *Нефтяная промышленность в Азербайджане, библиография по нефти, нефть и библиографическая информация, нефть и библиографический спрос, рекомендация на нефтяную библиографию.*

Key words: *Azerbaijan's oil industry, bibliography on oil, oil and bibliographic information, demand for oil and bibliographic, recommendation on oil.*

Məlum olduğu kimi neft dənizlərdəki bitkilərin və heyvanların çürüməsindən sonra qalan qalıqlarından meydana gəlir. Bu qalıqlar dəniz yatağında milyonlarla il boyunca çürüyəndən sonra yerdə ancaq yağlı maddələr qalır. Palçıq və böyük qaya laylarının altında qalan yağlı maddələr də neft və qaza dönür. Yer qabığındakı hərəkətlənmələr bəzən dənizlərin torpaq hissələri halına gəlməsinə və özündə nefti ehtiva edən qayaların minlərlə metr dərinliyə gömülməsinə səbəb olur. Meydana gələn neft də bəzən qaya təbəqələrindəki məsamələrdən sızaraq kilometrərlə dərinədən səthə çıxır və burada buxarlaşıaraq (qaz halına dönərək) geriyə qatran yığınağı buraxır. (4).

Neftin əhəmiyyəti, onun necə meydana gəlməsi haqqında hələ VII əsrdə nazil olmuş müqəddəs səmavi kitabımız “Qurani-Kərim”də də bariz şəkildə izah olunmuşdur. “Qurani-Kərim”in 87-ci surəsi olan “Əl-Əla” (yəni “Ən-Uca”) surəsinin 1-5-ci ayələrində buyrulur: “Xəlq edən və nizama salan, əzəldən müəyyən edən və yol göstərən, ən uca olan Rəbbinin adını pak və müqəddəs tutub şəninə təriflər de! O Rəbbin ki, yamyaşıl otlar çıxartdı. Sonra da onu quru, qara vəziyyətə döndərdi”. (3, 627).

"Əla" surəsinin ilk dörd ayəsində diqqəti cəlb edən üç məsələ neftin yaranma mərhələləri ilə ciddi paralellik içindədir. Xüsusilə "otlaq, düz, çəmənlik" mənalarına gələn "əlməra" ifadəsi ilə neftin yaranmasında iştirak edən üzvi mənşəli maddələrə işarə olunması ehtimalı daha çoxdur. Ayədə ikinci maraqlı söz isə qara rəngə çalan yaşıl, qaraya çalan, əsmər, his rənglərini bildirmək üçün işlədilən "əhva" kəlməsidir. Bu sözü də

yerin altında yığılıb qalan bitki qalıqlarının zaman ötdükcə qara rəngli maddəyə çevrilməsi kimi qəbul etmək olar. Çünki bu kəlmələr üçüncü bir kəlmə ilə - "qusaən" kəlməsi" sel suyunun otları, çöplərini bir-birinə qataraq sürüyüb gətirdiyi və dərələrin ətrafına atdığı ot, çöp, yarpaq və köpük kimi qarışıqlıq" mənasına da gəlir. "Qusmaq" mənasını verən bu söz bəzi mənbələrdə "sel qusmağı" kimi tərcümə edilir və torpağın nefti qusması kimi də tərif edilir. Həmçinin neftin meydana gəlməsi, ortaya çıxması, köpüklü görünüşü, rəngi nəzərə alınanda ayələrdə işlədilən kəlmələrin nə qədər hikmətli olduğu daha yaxşı anlaşılır.

Burdan da göründüyü kimi, ayədəki bitkinin qara və axıcı bir mayeyə dönməsi nef-tin əmələ gəlməsi ilə çox oxşardır. Neftin əmələ gəlməsi haqqında məlumatın olmadığı bir dövrdə bu cür uzun illəri əhatə edən bir təşəkkül prosesinin tərif edilməsi şübhəsiz ki, Quranın Allahın vəhyi olmasının başqa bir dəlilidir (4).

Müstəqilliyimizin əldə edilməsi ilə cəmiyyətin bütün sferalarında dinamik inkişaf getdikcə güclənməkdədir. İqtisadi inkişafımızın qarantı olan neft sənayesinin hərtərəfli tərəqqisi, həmin sahəyə olan elmi və təcrübə marağı da artırmış oldu. İqtisadi maraqla-elmi marağın üst-üstə düşməsi zəngin informasiyaların çoxalmasına və həmin informasiya mənbələrinə tələbatın da artmasına səbəb olmuşdur. Bu da öz növbəsində, neftin müxtəlif sahələrinə həsr olunmuş çoxsaylı elmi və kütləvi nəşrlərin geniş tirajına situmul yaratdı. Təbii ki, belə nəşrlərin asan əldə edilməsinin ən optimal yolu kitabxanalardır. Təsadüfi deyildir ki, ümummillə lider Heydər Əliyev M.F.Axundov adına Milli kitabxanada keçirilən "Vətənə, dövlətə, xalqa sədaqət andı" kitabının təqdimat mərasimində kitabı və kitabxana işini yüksək qiymətləndirərək demişdir: "Kitab nəşri hər bir ölkənin, xalqın mədəniyyətində ümumiyyətlə mədəni-ictimai həyatında çox görkəmli yer tutur. Hər birimiz ilk növbədə ancaq kitab vasitəsilə təhsil, elm almışıq, həyatda yaşamaq, fəaliyyət göstərməyə hazırlamışıq. Ona görə də hər birimiz kitablara borcluyuq... Kitabxana xalq, millət üçün, cəmiyyət üçün müqəddəs bir yer, mənəviyyət, bilik, zəka mənbəyidir. Ona görə də kitabxanalara daimi hörmət xalqımızın mənəviyyatını nümayiş etdirən amillərdən biridir" (2, 20).

Sənəd-informasiya-tələbatçı, bir sözlə sənəd-kommunikasiya sistemində bibliografiyaşünaslıq elminin rolu da danılmaz faktlardan birinə çevrilmişdir. Neft üzrə hazırlanmış bibliografik göstəricilərin mövzu əhəmiyyəti daşması, sahəvi bibliografiyanın genişlənməsinə şərait yaratdı. Ölkəşünaslıq bibliografiyasına daxil olan bu göstəricilərin aktuallığı onların informasiya tələbatının əhəmiyyətini də artırmışdır. Bunun da nəticəsi olaraq, neftə dair çox sayda bibliografik vəsaitlər hazırlanmışdır ki, həmin vəsaitlərdən birinin elmi-bibliografik təhlilini veririk.

“Azərbaycanda neft sənayesi” adlı bu göstərici ölkəşünaslıq xarakterli biblioqrafik mənbə olub, retrospektiv tipli tövsiyə biblioqrafiyasıdır.

Biblioqrafik göstərici tövsiyə xarakterli olduğuna görə mənbələrin hər birinə ayrılıqda annotasiya verilmişdir. Kitablara verilmiş annotasiyalar geniş olsalar da, qəzet və jurnal məqalələrinə verilmiş annotasiyalar lakonik şəkildədir. Məsələn, İsmayılov Ə.H. Neft sənayesində boru kəmərlərinin və yeraltı metal avadanlıqların korroziyası və onunla mübarizə üsulları. – Bakı: Azərneşr, 1962. – 153 s.

Kitaba verilmiş annotasiya: Kitabda korroziya haqqında ümumi anlayış, korroziyanın xalq təsərrüfatına vurduğu zərər, neft sənayesindəki boru kəmərləri və yeraltı metal avadanlıqlarının korroziyaya uğrama səbəbləri və onlarla konkret mübarizə üsulları haqqında ətraflı məlumat verilir. Kitab neft sənayesi mühəndis-texniki işçiləri və metalların korroziyası ilə maraqlananlar üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Zülfüqarlı C. Neftdən qızıl // Elm və həyat. – 1971. - № 9. – S. 5.

Jurnal məqaləsinə verilmiş annotasiya: Azərbaycanda çıxan neftin kimyəvi tərkibi haqqında.

Behbudov V. Bakılıların təmənnəsiz, nəcib köməyi // Bakı. – 1974. – 21 mart.

Qəzet məqaləsinə verilmiş annotasiya: İraq Respublikasında çalışan azərbaycanlı neftçilər haqqında.

Biblioqrafik göstəricidəki materiallar 1960-1975-ci illərdəki çap məhsullarını əhatə edir. Kitablarda 1960-cı ildən sonra, məqalələr isə 1970-ci ildən sonra çap olunmuş materiallardır. Biblioqrafiyada bütün mənbələr əlifba prinsipi əsasında 11 bölmə daxilində qruplaşdırılmışdır.

Biblioqrafik göstəricidəki bölmələrin elmi-biblioqrafik cəhətdən təhlili isə aşağıdakı kimidir:

I Bölmə: “V.İ.Lenin və Azərbaycan nefti” adlanır – bu bölmədə V.İ.Lenin Azərbaycan neft mədəni işçilərinə, neftçi-mütəxəssislərə, o cümlədən Azərbaycana dəvət olunmuş xarici mütəxəssislərə, Rusiya sənayesinin inkişafında Bakı neftinin böyük rol oynadığı, İngiltərə dövlətinin Bakı neftini öz əlinə keçirmək üçün etdiyi səylərin boşa çıxması və digər məsələlər haqqında çıxışları, teleqramları, məktubları və s. haqqında onun əsərlərinin biblioqrafik təsviri toplanmışdır. Maraqlı məlumat olaraq misallar göstərək. Məsələn, Lenin V.İ. Bakı nefti haqqında. Əsərləri. C. 3. – S. 479 (burada Rusiya sənayesinin inkişafında Bakı neftinin böyük rol oynadığı qeyd olunmuşdur);

V.İ.Lenin Azərbaycan haqqında. – Bakı: Azərəşr, 1970. – 394 s. (burada V.İ.Leninin Azərbaycan haqqında əsərləri, məktubları, nitqləri və sənədləri daxil edilmişdir).

Lenin V.İ. G.K.Orconikidzeyə məktub. Y.Serqoya (Orconikidze) surətləri: Radçenkoya, Frumkinə, Avanesova. V.İ.Lenin Azərbaycan haqqında. – Bakı: Azərneşr, 1970. – S. 260 (burada V.İ.Lenin Azneft birliyinin müstəqil surətdə xaricdə ticarət etməsi hüququnun saxlanmasını tələb edir).

I bölmənin mənfə cəhəti odur ki, buradakı mənbələrin bəzilərinin nəşr olunduğu il, tarix göstərildiyi halda, bəzilərinin isə nəşr tarixləri göstərilir. Məsələn, Lenin V.İ. Azərneft fəhlələrinə və mühəndislərinə. Əsərləri. C.33. – S. 353;

Lenin V.İ. Neft konsepsiyaları haqqında məktub. Əsərləri. C.32. – S. 134-136. Və s.

II Bölmə: “Rəhbər materiallar” adlanır – bu bölmədə 13 mənbənin bibliografik təsviri verilmişdir. Adından da göründüyü kimi burada neft və neft kimyası, neft sənayesinin inkişafına həsr olunmuş tədbirlər haqqında rəhbər sənədlər, həmçinin dövrünün bu sahədəki məsul şəxslərin məruzələri haqqında məlumat toplanmışdır. 1969-cu ildə Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi olmuş Ümummilli lider Heydər Əliyevin də məruzə və çıxışları haqqında da bəhs olunur. Məsələn, Sov. İKP MK dekabr (1974-cü il) plenumunun yekunları və respublika partiya təşkilatının vəzifələri haqqında. 1974-cü il dekabrın 26-da keçirilmiş Azərbaycan KP MK Plenumunun materialları. – Bakı: Azərneşr, 1975. – 47 s. (burada Azərb. KP MK-nın birinci katibi H.Əliyevin plenumdakı məruzəsində respublikada xalq təsərrüfatının, o cümlədən də neft sənayesinin vəziyyəti dərinlən təhlil edilir, əldə edilmiş nailiyyətlərlə yanaşı mövcud nöqsanlar və onların aradan qaldırılması yolları göstərilir).

Əliyev H.Ə. Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin hesabatı. Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi H.Ə.Əliyev yoldaşın Azərbaycan KP XXIX qurultayında məruzəsi // Kommunist. – 1976. – 29 yanvar.

1976-1980-ci illərdə SSRİ xalq təsərrüfatı inkişafının əsas istiqamətləri. – Bakı: Azərneşr, 1976. – 107 s. (burada X beşilliyin başlıca vəzifələrindən biri kimi respublikamızda neft sənayesinin inkişafına xüsusi fikir verilmiş, o cümlədən neft kimyası sənayesinin inkişaf etdirilməsi və Bakı neftayırma zavodlarının yenidən qurulması vacibliyi müəyyənləşdirilməsi barədə məlumatlar toplanmışdır) və s.

II bölmənin mənfə xüsusiyyəti odur ki, əlifba prinsipi pozulmuşdur.

III Bölmə: “Ümumi xarakterli ədəbiyyat” adlanır - bu bölmədə 55 mənbə haqqında məlumat verilir. Mənbələr əsasən neft sənayesinin və ümumiyyətlə, neft elminin inkişaf etdirilməsində müstəsna xidmətləri olan alimlər, elmi-mütəxəssislər haqqında, həmçinin Azərbaycanın

müxtəlif bölgələrindən çıxarılmış neft haqqında, Bakı neft-qaz zavodu və digər neft laboratoriyaları haqqında, orta və yuxarı yaşlı məktəblilər üçün nəzərdə tutulmuş kitablar, neftçilər haqqında kitablar, həmçinin elmi ədəbiyyatlar, dərsliklər, monoqrafiyalar və s. haqqında məlumat verilmişdir. Məsələn, Zeynalov M.M., Zeynalov A.M. Şirvan nefti. – Bakı: Aərnəşr, 1961. – 83 s. (kitabda Şirvan neftindən, onun Azərbaycan neft sənayesində tutduğu mövqedən, Şirvan qazı əsasında elektrik stansiyası tikilməsi məsələsindən, bu neft yataqlarının perspektivliyindən geniş bəhs edilir).

Nəсібzadə L. Xəzərin “qara qızılı”. – Bakı: Elm, 1974. – 34 s. (kitabda Xəzər dənizindən neft çıxarılmasının əhəmiyyətindən, neftin çıxarılması tarixindən, neftin sahilə daşınması və emalından, neft çıxarılmasında fədakar əmək nümunələri göstərən qəhrəman neftçilərdən bəhs edilir).

Sadiqov T.M. Buruq tikintiləri. Ali texniki məktəblər üçün dərs vəsaiti. – Bakı: Maarif, 1973. – 255 s. (dərslikdə buruq tikintilərində işlənən müxtəlif inşaat materialları və onlardan hazırlanmış konstruksiyalar, neft sənayesindəki buruq tikintilərinin layihələşdirilməsi, hazırlanması və quraşdırılmasından bəhs edilir).

Quliyev S.M. Bibliografiya // Azərbaycan EA Əsaslı kitabxana. – Bakı: Azərbaycan EA nəşriyyatı, 1968. – 100 s. (Göstəricidə Azərbaycan EA-nın həqiqi üzvü, texnika elmləri doktoru, professor S.M.Quliyevin 1932-ci ildən 1968-ci ilə qədər nəşr etdirdiyi elmi-tədqiqat əsərlərini, hesabat və tərcümələrini əhatə edir).

Mahmudov E. Əbədi atəş diyarı // Bakı. – 1973. – 25 sentyabr. (Bakı neft-qaz zavodunun işi haqqında).

Səlimov K. Dəniz və neft // Kommunist. – 1973. -2 fevral. (Dövlət Dəniz Neft Müəssisələri Elmi-tədqiqat və Layihə İnstitutunun işi haqqında).

IV Bölmə: “Azərbaycanda neft sənayesinin inkişafı” adlanır – bu bölmədə 60 mənbə haqqında məlumat verilir. Buradakı materialların əsasən Azərbaycan neft sənayesinin ilkin tarixindən təqribən 70-ci illərədək keçdiyi tarixi inkişaf yolundan və xüsusilə də Xəzər dənizindən, neftin çıxarılması və s. məsələlərə həsr olunmuş dair mənbələr haqqında informasiyalar verilir. Məsələn, Quliyev S.M., Nəzərova R.H. Azərbaycanda neft quyularının qazılması tarixindən. – Bakı: Aərnəşr, 1962. – 106 s. (kitabda respublikamızda neft sənayesinin yarandığı vaxtdan 1960-cı illərə qədər keçdiyi inkişaf yolunu, xüsusən neft quyularının qazılmasının texnika və texnologiyasının inkişafı tarixini əhatə edir).

Rəsulov A.B. Azərbaycanda neft sənayesinin inkişafı tarixindən. – Bakı: Aərnəşr, 1962. – 153 s. (kitabda Azərbaycan neft sənayesinin

tarixi mərhələli şəkildə tədqiqi ilə yanaşı, bu sahədə əldə edilən nailiyyətlərdən, ixtisaslı mütəxəssislərin hazırlanmasından, texnika və texnologiyanın istehsalatda tətbiq edilməsindən və s. bəhs olunur).

Sultanov Ə.C., Məmmədzadə R.N. Azərbaycan faydalı qazıntılar xəzinəsidir. – Bakı: Elm, 1973. – 34 s. (kitabçada respublikamızın digər faydalı qazıntıları ilə yanaşı neft nə qaz çıxarılmasının tarixi, neft sənayesinin inkişafı, neft yataqlarının axtarış və kəşfiyyatı, Azərbaycanda neftin çıxarılması sahəsində böyük xidmətləri olan bir sıra görkəmli alimlərin fəaliyyəti haqqında qısa məlumatlar verilmişdir).

Ələsgərov M. Xəzərin dərinlikləri fəth olunur // Bakı. – 1973. – 20 dekabr. (Səngəçal Dəniz Qazma İdarəsi haqqında).

Salayev S. Milyardıncı ton Azərbaycan nefti // Elm və həyat. – 1971. – № 4. - S. 2-4.

Şaşın V.D. Neft və qaz çıxarılmasında yeni zirvələri fəth etməli // Kommunist. – 1975. – 20 iyun. (Neft Daşlarının 25 illiyi münasibətilə keçirilmiş yığıncaqda SSRİ Neft sənayesi nazirinin nitqi).

V Bölmə: “Neft geologiyası” adlanır – bu bölmə “Neft və qaz yataqlarının kəşfiyyatı” adlı yarım bölməyə ayrılır. Burada ümumilikdə 30 mənbə haqqında məlumatlar toplanmışdır. Materiallar əsasən neft və təbii qazlar haqqında, Xəzər dənizində neft və qaz yataqlarının axtarışı, onların işlənməsi, həmçinin yeraltı neft və qaz ehtiyatlarının hesablanması məsələləri və s. haqqındadır. Məsələn,

Əzimov B.Ə., Məmmədov Q.Ə. Elektrik modellərində neft yataqlarının işlənməsi məsələlərinin həlli. – Bakı: Azərnəşr, 1975. – 167 s. (kitabda yeraltı hidronomika, neft yataqlarının işlənməsi nəzəriyyəsinin bəzi nəzəri və təcrübə məsələlərinin torşəkilli elektrik modellərində həllinə həsr edilmişdir).

Orucov V.Ə. Neft və təbii qazın geologiyası. Neft texnikumları üçün dərs vəsaiti. –Bakı, 1968. – 138 s. (kitabda neft və təbii qazlar haqqında, neft və qaz yataqlarının strukturu formaları, əmələ gəlməsi və pozulması, onların coğrafi yayılması, dünyanın əsas neftli-qazlı əyalətləri haqqında ətraflı məlumatlar verilmişdir).

Xəlilov N.Y. Xəzərin yeni neft yataqları. – Bakı: Azərnəşr, 1970. – 79 s. (kitabda Xəzər dənizində neft və qaz yataqlarının axtarılması, neft quyularının qazılması və istismara verilməsi, Xəzərin geoloji öyrənilmə tarixi, geoloji axtarış işlərinin növləri, neft yataqlarının müxtəlif yaşlı çöküntülərlə əlaqəsi və s. haqqında məsələlərdən bəhs edilir).

Abbasov M. Azərbaycanda neft və qaz yataqlarının işlənməsinin nəzəriyyə və texnologiyasının inkişafı // Azərbaycan EA-nın Xəbərləri. Yer haqqında elmlər seriyası. – 1970. - № 1. – S. 45-49.

Şükürov R. Xəzərdə neft kəşfiyyatı davam edir // Kommunist. – 1973. – 19 avqust.

VI Bölmə: “Neft quyularının qazılması. Neft və təbii qazların istehsalı. Neft və qazın mühafizəsi və nəql edilməsi” adlanır – burada 59 mənbə haqqında məlumat verilir. Bölmədəki mənbələr neftlə yanaşı qazın tərkibi, emalı, çıxarılması və nəqli sahələrinə həsr edilmiş materiallardır. Materialların əksəriyyəti dərslik və dərs vəsaitləridir. Məsələn,

Abbasov Ç.İ., Məlik-Aslanov L.S. Neft yataqlarının istismarı. Neft texnikumları üçün dərslik. – Bakı: Azərtədrisnəşr, 1964. – 291 s. (dərslikdə neft-qaz kollektorlarının xassələrindən, maye və qazların fiziki-kimyəvi xassələrindən, neft laylarının açılması və quyuların mənimsənilməsi, neft çıxarılmasının fiziki əsasları, neft yataqlarının işlənməsinin əsasları, quyuların və layların tədqiqi, quyuların müxtəlif üsullarla istismarı kimi məsələlər öz əksini tapmışdır).

Abdullayev A.M., Nərimanov A.A. Qazın hasilatı, nəqli və işlədilməsi. – Bakı: Azərnəşr, 1967. – 174 s. (kitabda təbii qaz yataqlarından, neft və qaz mədənlərindən qaz hasilatından, qazların təmizlənməsi və qurudulmasından, qazın nəql edilməsi və hesablanmasından, qazın saxlanması qazlaşdırılacaq sahələrin layihələşdirilməsi və tikilməsindən, habelə respublikada qazlaşdırmanın vəziyyəti və onun daha da inkişaf etdirilməsi yollarından bəhs edilir).

Axundov B. Neft və qaz quyularının qazılması. I hissə. Texnikumlar üçün dərslik. – Bakı: Maarif, 1973. – 326 s. (ali texniki məktəblərin və neft texnikumlarının tələbələri üçün yazılmış bu dərslikdə quyuların qazılması üsullarından, suxurların təsnifatı, fiziki-mexaniki xassələri və dağıdılmasından, süxurdağıdıcı alətlərdən, qazma kəməri və mühərriklərindən, qazma işlərində tətbiq edilən avtomatlaşdırma və mexanikləşdirmədən bəhs edilir).

Məmmədخانov R.Q. Azərbaycan neft yataqlarında YKZ sənədləri əsasında qazma məhlulunun müqavimətinin üsulu ilə dəqiqləşdirilməsi // Azərbaycan neft təsərrüfatı. – 1973. – № 9. – S. 18-19.

Sadıqov M., Hüseynov O. Neft hasilatının intensivləşdirilməsi yolları // Bakı. – 1974. – 10 may.

VII Bölmə: “Neft quyularının təmiri” adlanır – buradakı mənbələrin sayı isə məhduddur. Belə ki, cəmi 9 mənbənin biblioqrafik təsvirləri verilmişdir. Yarım bölmə kimi hazırlanmış bölmədə yalnız qəzet və jurnal məqalələri öz əksini tapmışdır. Məsələn,

Yusifov S. Neft quyularının əsaslı təmirinin iqtisadi səmərəliliyinin meyarı // Azərbaycan Neft Təsərrüfatı. – 1973. - № 3. – S. 45-47.

Mahmudov S. Universal təmir briqadası // Bakı. – 1973. – 1 sentyabr.

VIII Bölmə: “Neft mədənlərinin avtomatlaşdırılması və mexanikləşdirilməsi” adlanır - bu bölmədə də 9 mənbə haqqında informasiyalar toplanmışdır. Burada o dövrün ən müasir neft emal edən zavodlarının əsas obyektlərinin avtomatlaşdırılması üçün önəmli olan texnoloji qurğular, onların əsas aparatlarında aparılan proseslərin avtomatlaşdırılması haqqında, habelə qazma prosesini avtomatik idarə etmək üçün istifadə olunan məlumat qurğusundan, bu avtomat və yarımavtomatların quruluşundan və işlənməsi üsulları haqqında olan mənbələr göstərilmişdir. Məsələn,

Abbasov M.Ə. Neft emalı zavodlarının avtomatlaşdırılması. – Bakı: Azərnəşr, 1962. – 351 s. (kitabda neft emal zavodları əsas obyektlərinin avtomatlaşdırılmasından və bunun üçün lazım olan avtomatik və telemexanik qurğulardan bəhs edilir).

Quliyev İ.Ş. Azərbaycan neft mədənlərinin avtomatlaşdırılması və telemexanikləşdirilməsi təcrübəsindən // Azərbaycan Neft və Qaz Sənayesinin Elmi-Texniki Cəmiyyəti. – Bakı, 1962. – 80 s. (kitab mühəndis və texniki işçilər üçün nəzərdə tutulmuşdur. Burada bir sıra neft mədənlərindəki quyuların avtomatlaşdırılması və mexanikləşdirilməsi sahəsində qazanılmış təcrübədən bəhs edilir.)

Mahmudov Y. Elektron hesablama texnikası neft quyularını idarə edir // Elm və həyat. - № 3. – S. 6-7.

Bayramov C. Qazmada təzə texnikanın faydası // Bakı. – 1971. – 26 aprel. (Abşeron neft quyuları haqqında).

IX Bölmə: “Neft mədənlərinin avadanlığı” adlanır – burada 10 mənbə haqqında məlumat verilir. Verilmiş mənbələrdə neft mədənlərində tətbiq edilən elektrik avadanlığının əsas amilləri, elektrik-təchizat sxemləri, idarəedici avtomatların quruluşları ilə yanaşı, həm də cihaz-qayıрма texnologiyasının ümumi məsələləri və s. haqqında informasiyalar göstərilmişdir. Məsələn, Ağamalıyev H., Tağızadə P. Neft-mədən geofizikasının aparatları və avadanlığı. Ali texniki məktəblər üçün dərslik. – Bakı: Maarif, 1975. – 258 s. (dərslikdə neft quyularının kəsilişlərinin mədən geofizikası üsulları ilə tədqiqində tətbiq edilən aparat və avadanlığın təsviri və s. haqqında məlumat verilir).

Quluzadə K.N. Neft mədənlərinin elektrik avadanlığı. Ali texniki məktəblər üçün dərslik. – Bakı: Maarif, 1977. – 396 s. (dərslikdə qazma qurğuları nasos üsulu ilə neft çıxarılması, neft mədənlərinin elektrik təchizatı, idarəedici avtomatların quruluşları, elektrik energetikasının inkişafı və s. barədə məlumatlar öz əksini tapmışdır).

Elmirov A. Neftçilər üçün avadanlıq // Elm və həyat. – 1973. - № 11. – S. 23. (Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Neft Maşınqayırma İnstitutu haqqında).

Quliyeva Z. SSRİ neft rayonlarının neft-texniki avadanlıqla təmin edilməsində Azərbaycanın rolu // Azərbaycan tarixinə dair materiallar. Azərbaycan SSR EA Azərbaycan tarixi muzeyi. – 1973. – C.VIII. - № 3. – S. 114-127.

Əhmədov B. Avadanlığın keyfiyyəti və standartlaşdırma // Bakı. – 1973. – 3 fevral. (Neft-mədən avadanlığının standartlaşdırılması haqqında).

Əlizadə Ə. Mütərəqqi üsullar, qiymətli cihazlar // Bakı. – 1973. – 15 sentyabr. (Neft yataqları haqqında).

X Bölmə: “Neftin emalı” adlanır – bu bölmədə 17 mənbə haqqında informasiyalar toplanmışdır. Mənbələr neft və qaz emalının texnologiyası üzrə kurs layihəsinin məzmunu və s. məsələlərinə dair ümumi metodik göstərişlər, habelə neftin tərkibi haqqında, neft karbohidrogenlərinin emal edilməsindən, Azərbaycanda mövcud olan neftli ərazilərin bəzilərinin fiziki-kimyəvi xassələri və digər sahələri haqqında geniş məlumatlar verilmişdir. Məsələn, Azəri R.M., Mirzəyev S.D. Neft və qaz emalının texnologiyası. – Bakı: Azərbaycan NKİ nəşriyyatı, 1971. – 112 s. (kitabda neft və qaz emalının texnologiyası üzrə kurs layihəsindən, ayrı-ayrı qurğuların maddi və istilik balanslarının qurulması üçün göstərişlər haqqında məlumat verilir).

Hacıyeva B., Koşelova L., Haşimov H. Bakı neftlərindən ayrılan C7 – C9 turşularının öyrənilməsi // Azərbaycan Kimya jurnalı. – 1973. - № 7. – S. 77-81.

Qədiməliyeva N. Xam nefti qələviləşdirmə üsulu ilə neft məhsullarının neytrallaşması // Azərbaycan Neft təsərrüfatı. – 1970. - № 6. – S. 33-35.

Nəsirov Ə.B. Neft və kimya. – Bakı: Maarif, 1966. – 121 s. (kitabda neftin emala hazırlanması neft-kimyəvi sintez məhsulları, bu məhsullardan xalq təsərrüfatında istifadə edilməsi haqqında informasiyalar verilmişdir).

Qocayev X. Sintetik yağlar yaradılır // Bakı. – 1972. – 10 may. (Neft məhsulları haqqında).

XI Bölmə: “ Neft sənayesinin qabaqcılları” adlanır – sonuncu bölmə olan bu bölmədə respublikamızın neft sənayesi sahəsində çalışan fədakar neftçilərimiz, habelə neft və qaz sahəsinin bütün problemlərinin öyrənilib, araşdırılmasında, yeni-yeni mütərəqqi ideya və kəşflərin edilməsində xidmətləri olan alimlərimizin həyat və fəaliyyətləri haqqında məlumatlar toplanmışdır. Burada 130 mənbənin biblioqrafik təsvirləri

əhatə edilmişdir. Məsələn, Abbasov Ş. Siyəzənneftin qabaqcılları. Jurnalistin qeyd dəftərçəsindən. – Bakı: Azərnəşr, 1964. – 24 s. (kitabçada qocaman neftçi, respublikanın əməkdar mühəndisi, Qırmızı Əmək Bayrağı və “Şərəf Nişanı” ordenli Hüseyn Abbasoğlunun, qazma ustası Zülfüqar Mustafayevin, briqadir Şahlar Əhmədovun, baş geoloq Yusif Yusifovun fədakar əməklərindən, Siyəzənneft yataqlarının istismarından, onların fəaliyyətindən bəhs edilir).

Babayev K. Qabaqcıl təcrübəyə arxalandıqda // Bakı. – 1973. – 29 iyun. (Xərə-Zirə Dəniz Kəşfiyyat Qazma İdarəsi geoloji şöbəsinin qazmaçıları haqqında).

Əliyev F. Bakı neftçiləri İraqda // Bakı. – 1974. – 31 avqust. (Neft daşlarında neftçıxarma operatoru işləyən Lətif Sadıqovun İraqda neft mədənlərindəki işi haqqında).

Mahmudov E. Çovğunlu gecələr // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1972. – 26 fevral. (Səngəçal dəniz mədənlərinin neftçiləri haqqında oçerk).

Əliyev S. Zəhmət itmədi // Azərbaycan gəncləri. – 1973. – 19 may. (Özbəkistan neftinin elmi mərkəzi direktoru V.Orucov haqqında).

Mütəllibov X. Bu institutda olsanız... // Kommunist. – 1972. – 19 iyul. (Moskvanın Qubkin adına Neft və Qaz Sənayesi İnstitutu riyaziyyat kafedrasının müdiri, texnika elmləri doktoru, professor Məcid Əziz oğlu Hüseynzadə haqqında).

Mütəllibov X. “Pan Rac” // Azərbaycan gəncləri. – 1974. – 6 aprel. (Polşada çalışan mühəndis Mehrac Hacıyev haqqında).

Statavin R. Neftçilər sülaləsinin dörd nəsili // Bakı. – 1973. – 17 fevral. (Leninneftin 8-ci rayon mühəndis-texnoloji xidmətinin operatoru İ. Aslanov haqqında).

Göründüyü kimi, neftçi-alimlərimiz nəinki ölkə daxilində, hətta xarici ölkələrdə belə öz əməli və elmi fəaliyyətləri ilə diqqət çəkərək şöhrət qazanmışlar. Bu uğurların yalnız kişilərə məxsus olmasını demək düzgün olmazdı. Çünki, fədakar qadınlarımız belə ən çətin peşələrdən sayılan neft sahəsində, buruqların arasında, gərgin əmək tələb edən zavodlarda da öz bacarıq və qabiliyyətlərini nümunəvi şəkildə göstərə bilmişlər. Məsələn,

Əliyev Ş. Əməl bacıları // Azərbaycan qadını. – 1972. - № 2. – S. 16-17. (Kürsəngi 3 nömrəli qazma kontorunun laborantı M.Gözəlova və mühəndiz S.Hüseynova haqqında).

Mahmudov S. Ceyran Rüstəmxanova // Azərbaycan qadını. – 1974. – № 10. – S.19. (Qaradağ neft quyuları, təmiz sexin işçisi Ceyran Rüstəmxanova haqqında).

Mahmudov S. Etimada layiq // Azərbaycan qadını. – 1973. - № 11. – S. 4. (Sahil Dəniz Kəşfiyyat Qazma İdarəsinin işçisi D.Süleymanova haqqında).

Səfa Ə. Zərifə // Təşviqatçı. – № 7. – S. 28-30. (Neftçixarma operatoru Z. Mirzəyeva haqqında).

Səmədov H. Dağlar qızı // Azərbaycan qadını. – 1972. - № 1. – S. 21-22. (Şirvanneft Neft və Qazçixarma İdarəsinin 3-cü neftçixarma rayonunun neftçisi A.Qurbanov haqqında).

Qurbanov H. 32 il buruqlar arasında // Bakı. – 1973. – 19 iyun. (Leninneftin 5-ci rayon mühəndis-texnoloji xidmətinin neftçixarma operatoru S.Məşə haqqında).

Nəcəfov Ə. Neftçi Duran xala // Bakı. – 1973. – 7 mart. (D.Hacıyeva haqqında) və s.

Ümumiyyətlə “Azərbaycanda neft sənayesi” bibliografiyası tövsiyə xarakterli olsa da, 400-dən çox mənbə haqqında ətraflı bibliografik məlumat verməklə geniş informasiya əhatəliyi ilə də seçilir.

Lakin, bunlarla yanaşı, bəzi kiçik nöqsanlar da vardır ki, onları da qeyd etmək bibliografik təhlil baxımından yerinə düşərdi. Məsələn,

- bibliografik vəsaitdəki materiallar əlifba prinsipi əsasında düzülə də, bəzi bölmələr daxilində bu ardıcılıq pozulmuşdur: “Rəhbər materiallar”, “Ümumi xarakterli ədəbiyyat”, “Neft geologiyası”, “Neft quyularının qazılması. Neft və təbii qazların istehsalı. Neft və qazın mühafizəsi və nəql edilməsi”, “Neftin emalı”, “Neft sənayesinin qabaqcılları” bölmələrində həmin nöqsanlar aydın olaraq nəzərə çarpır;

- kitablar bölmələr daxilində ardıcılıqla düzüldüyü halda, qəzet və jurnal məqalələri bir çox bölmələrdə qarışıq verilmişdir: “Azərbaycanda neft sənayesinin inkişafı”, “Neft sənayesinin qabaqcılları”, “Neftin emalı”, “Neft mədənlərinin avtomatlaşdırılması və mexanikləşdirilməsi”, “Neft quyularının qazılması. Neft və təbii qazların istehsalı. Neft və qazın mühafizəsi və nəql edilməsi”, “Neft geologiyası”, “Ümumi xarakterli ədəbiyyat” adlı bölmələrdə həmin prinsip pozulmuşdur və s.

“Azərbaycanda neft sənayesi” bibliografik göstəricisi dövrünün bibliografik standartlarına müvafiq tərtib edildiyi üçün, müasir bibliografik standartlardan fərqlənir. Belə ki:

- müasir bibliografik göstəricilərdə oxucuların bibliografik vəsaitlərdən istifadəsini asanlaşdırmaq məqsədilə tərtib edilən köməkçi aparatlarda müəlliflərlə yanaşı, əsərlərin və s.-nin əlifba göstərici hazırlanır;

- həm bibliograflar, həm də informasiya tələbatçıları üçün əlverişli olan xüsusiyyət, göstəricilərdə mənbələrin sıra nömrələri ilə xronoloji qaydada hazırlanmasıdır və s.

Ancaq, “Azərbaycanda neft sənayesi” bibliografik göstəricisində nə mənbələrin sıra nömrələri, nə də xronoloji qaydası verilməmişdir. Vəsatin köməkçi aparat hissəsində verilmiş müəlliflərin əlifba göstəricisində nəzərə alınan qayda isə mənbələrin yerləşdiyi səhifələrin nömrəsi ilə göstərilməsidir. Məsələn,

Abbasov Ş.39 (yəni 39-cu səhifə);

Əliyev T.19, 24 (yəni 19 və 24-cü səhifələr)
və s.

Yekun olaraq bildirmək istərdim ki, “Azərbaycanda neft sənayesi” bibliografiyası dövrün aktual məsələlərindən biri hesab olunan neft sahəsinə həsr edilməsi, məhz neft sənayesinin inkişafına kömək məqsədilə, həm ixtisaslı-peşəkar informasiya tələbatçılarının, həm də geniş oxucu auditoriyası üçün qiymətli bibliografik mənbələrdəndir.

Bibliografik göstəricinin müəllifi olan Ələddin Əliyevin qeyd etdiyi kimi: “bu göstəricini tərtib etməkdə məqsədimiz neftə dair respublikamızda son illər ərzində nəşr edilmiş kitab, kitabça və məqalələr haqqında oxuculara geniş məlumat verməkdir... Respublikamızda neft sənayesinin inkişafını əks etdirməkdir”.

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyev Ə. *Azərbaycanda neft sənayesi: Bibliografiya*. – Bakı: Azərnaşr, 1977. - 53 s.

2. Əliyeva-Kəngərli A. *Müasir Azərbaycanda elmin informasiya təminatı və kitabxanalar // Elmi red.: A.Xələfov; rəy.: R.Kazımov, X.İsmayılov*. – Bakı: Elm, 2007. – 397 s.

3. *Qurani-Kərim // Ərəb dilindən tərcümə edən: Z.Bünyadov, V.Məmməd-əliyev; ön söz: V.Məmmədəliyev; qeyd və şərh: Z.Bünyadov; məsləhətçi-red: Ş.H.A.Paşazadə*. – Bakı: Azərnaşr, 1991. - 711 s.

4. <http://mid.az/din/8917-quran-i-kjrim.html>

T. МИРЗОЕВА

АНАЛИЗ БИБЛИОГРАФИИ «НЕФТЯНАЯ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ АЗЕРБАЙДЖАНА» РЕЗЮМЕ

Статья, посвященная нефтяной отрасли экономики Азербайджана, является одной из важнейших в библиографическом указателе информации. Научно-библиографический указатель «Нефтяная промышленность Азербайджана», проанализирован именно с этого аспекта. Актуальность этого указателя, который входит в

отраслевую библиографию, заключается в его информации о важности увеличения спроса.

Таким образом, собранная печатная продукция за 15-летний период по своему характеру рекомендуется как библиографические источники. И в этом с точки зрения, удовлетворения спроса в библиографической информации потребности читателей, можно увидеть его ценные ресурсы.

T. MIRZAYEVA

**THE ANALYSES OF THE BIBLIOGRAPHY OF “THE OIL
INDUSTRY OF AZERBAIJAN”
SUMMARY**

There is given a bibliography which was dedicated to one of the most importance sphere of Azerbaijanian economy – the oil industry. This bibliography which is called “Azerbaijan the oil industry” was analysed with the scintifical bibliographic aspect.

The actuality of that bibliographical provence increased the significanse of its information reauirement. So, the 15 years periodical bibliographical resource of publicity is an advicable stage. And to compensate the readers information requirement takes out it as the valuable aid.